Hlavatá, Lucie

Rámájana v čamské lidové literatuře

Religio. 2004, vol. 12, iss. 2, pp. [245]-254

ISSN 1210-3640 (print); ISSN 2336-4475 (online)

Stable URL (handle): https://hdl.handle.net/11222.digilib/125101
Access Date: 28. 11. 2024
Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MUNI ARTS Masarykova univerzita Filozofická fakulta

Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University
digilib.phil.muni.cz

Rámájana v čamské lidové literatuře

Lucie Hlavatá

Čamové (*Chăm*) jsou jednou z 54 národností, které žijí na území Vietnamu. Dodnes hovoří vlastním jazykem a mají svoji lidovou i psanou literaturu. Čamština je podle současných vietnamských lingvistů a etnologů zařazována do austronéské jazykové rodiny a malajsko-polynéské jazykové skupiny,[1] spolu s jazyky *Gia-rai*, *E-đê*, *Ra-glai* a *Chu-ru*, přestože ji někteří lingvisté (např. Wilhelm Schmidt) původně řadili mezi jazyky monkhmerské.[2] Tato národnost má ve Vietnamu asi 99 000 mluvčích[3] a zaujímá čtrnácté místo v pořadí etnik podle počtu příslušníků.

Čamové patří pravděpodobně k etnikům příbuzným malajským ostrovním kmenům, které vytvořily jednotnou kulturu podél pobřeží středního Vietnamu v období 1. tisíciletí př.n.l. – 1. století n.l. Tato kultura se nazývá *Sa Huỳnh* a lze ji lokalizovat přibližně na území dnešních vietnamských provincií *Quảng Ngãi*, *Bình Định* a *Phú Yên*. V celé oblasti bylo nalezeno mnoho hliněných uren se zbytky lidských kostí a různé předměty ze železa, bronzu, drahokamů a skla.

Za první zmínku o Čamech se považuje stéla z vesnice *Võ Cạnh (bia Võ Cạnh)* poblíž města *Nha Trang*, která je „nejstarším epigrafickým dokumentem v sanskrtu nalezeným v Indočíně"[4] a „podle typu písma byla doba jejího vzniku určena jako 2. století n.l."[5] Tato stéla připomíná panovníka jednoho ze dvou tehdejších čamských kmenů, které postupně vytvořily poměrně silnou říši, schopnou po několik století odolávat jak vietnamskému tlaku ze severu, tak khmerskému tlaku ze západu. Čamská říše nazývaná Čampa (vietn. *Chiêm Thành*, čín. *Linyi*) se od 2. do 17. sto-

1 Dang Nghiem Van – Chu Thai Son – Luu Hung, *The Ethnic Minorities in Vietnam*, Hanoi: Foreign Languages Publishing House 1984, 6; Nguyễn Đình Khoa, *Các dân tộc ở Việt Nam* [Etnika ve Vietnamu], Hà Nội: Khoa học xã hội 1983, 27.

2 Kromě W. Schmidta to byl také francouzský sinolog Henri Maspéro, jehož bratr Georges Maspéro studoval historický vývoj Čampy a je autorem závažného díla *Le Royaume de Champa* (Paris: Éditions G. van Oest 1928).

3 Trần Trí Dõi, *Nghiên cứu ngôn ngữ các dân tộc thiểu số Việt Nam* [Jazyky národnostních menšin ve Vietnamu], Hà Nội: Đại học Quốc gia 1999, 72.

4 George Coedès, *Les peuples de la Péninsule Indochinoise: Histoire – civilisations*, Paris: Dunod 1962, 54.

5 Ivo Vasiljev, *Za dědictvím starých Vietů*, Praha: Etnologický ústav AV ČR 1999, 93.

letí n.l. rozkládala přibližně na území současného středního a jižního Vietnamu a největšího rozmachu dosáhla v období 6.-12. století. Nakonec byla dobyta Vietnamci *(Việt)*.

Čampa se obecně řadí k hinduizovaným státním útvarům, které vznikaly v oblasti jihovýchodní Asie, nicméně se v ní během historie vystřídalo (respektive koexistovalo) více náboženských směrů (hinduistická náboženství, buddhismus, islám), jejichž vliv se postupně projevoval nejen v kulturní sféře, ale také v sociální struktuře čamského etnika.

Hlavním specifikem Čamů je do současné doby právě jejich multireligiozita; lze je primárně rozdělit do dvou skupin:

(a) Čamové vyznávající hindustická náboženství (*Chăm Ba-la-môn*);

(b) Čamové vyznávající islám (*Chăm Hồi giáo*).

V rámci těchto dvou skupin existují další specifické religiózní skupiny.[6] Obě základní skupiny můžeme rozlišit z geografického hlediska podle oblastí, kde ve Vietnamu žijí, a to na východní a západní Čamy.

Východní Čamové žijí na východním pobřeží Vietnamu v provinciích *Ninh Thuận* a *Bình Thuận* a jsou převážně vyznavači hinduistického náboženství. Tuto oblast obývá téměř polovina z celkového počtu Čamů. Žije zde však také velmi malý počet čamských muslimů Bani (*Chăm Bàni*). Jejich dialekt byl vždy považován za základ standardní čamštiny, a to jak v minulosti (počátek 20. století), tak i v současné době (90. léta 20. století), protože si zachovali podstatnou část svého originálního kulturního dědictví, včetně náboženství a písma:

> Této oblasti si Čamové nesmírně váží, je zemí jejich předků a dochovaly se zde jejich tradice. Oproti Čamům, žijícím v Kambodži a v *Châu Đốc*, kteří vyznávají islám, si Čamové v okolí Phan Rangu a Phan Rí zachovali své původní náboženství a své kulturní bohatství. Také se dochovalo jejich písmo, které jim zanechali předkové v ručně psaných knihách.[7]

---

6 K tomuto problému blíže viz Phan Văn Dốp, „Tôn giáo trong xã hội của người Chăm ở Việt Nam [Náboženství čamské společnosti ve Vietnamu]", in: Nguyễn Quốc Lộc (ed.), *Kinh tế, văn hoá, dân tộc Chăm*, TP Hồ Chí Minh 1992, 110-113. Phan Văn Dốp dělí Čamy ještě podrobněji na základě toho, jak dalece jsou ortodoxními vyznavači islámu:

(a) Čamové vyznávající hinduistická náboženství (*Chăm jat, Chăm chuh, Chăm akaphier*), tj. všichni ti, kteří nevyznávají islám;

(b) Čamové Bani (*Chăm Bàni*), tj. ti, kteří sice vyznávají islám, ale buď si zachovali některé prvky místních kultů, nebo přejali některé zvyky od Čamů – hinduistů, takže vytvořili jakousi vlastní modifikaci islámu;

7 (c) Čamové vyznávající islám (*Chăm Islam*), kteří jsou ortodoxními muslimy.

Gérard Moussay, *Dictionnaire Căm-Vietnamien-Français / Tự diê Chàm-Việt-Pháp*, Phan Rang: Centre Culturel Căm / Trung Tâm Văn hóa Chàm 1971, VII.

Druhou skupinu pak tvoří západní Čamové, žijící v provincii *An Giang*, především v okolí města *Châu Đốc* ležícím na hranicích s Kambodžou. Tito Čamové jsou ortodoxními muslimy (*Chăm Islam*). Můžeme sem zařadit také poměrně početnou skupinu čamských muslimů žijících v Ho Či Minově Městě. Jejich jazyk obsahuje hodně výrazů z khmerštiny, kterou většina z nich ovládá. Kromě toho někteří z nich hovoří malajsky a vzhledem k islámu jich poměrně velký počet zná arabštinu. Jejich původní mateřština se tak dostává až na poslední místo jejich zájmu, protože se většina z nich učí arabsky, aby mohli číst Korán v originále.[8]

Základním problémem religiózní specifiky u Čamů je její vliv na sociální strukturu tohoto etnika, neboť u východních Čamů zůstává původní matriarchální společnost, zatímco západní Čamové přešli pod vlivem islámu k patriarchátu:

> Velká matriarchální rodina je společným rysem malajsko-polynéských etnik, která osídlila Indočínu (*Chăm, E-đê, Gia-rai, Ra-glai, Chu-ru*): potomci, náležející k mateřské linii, jsou pohřbíváni na místa, kde byli pochováni matrilineární příbuzní. Žena přejímá iniciativu při svatbě a po ní na ni přechází dědické právo; v rodině má rozhodující vliv. Mezi výše uvedenými etniky jsou [východní] Čamové představiteli striktního matriarchátu.[9]

Původní matrilineární sociální struktura východních Čamů v podstatě nebyla ovlivněna ani příchodem bráhmanismu, který do jižního Vietnamu začal pronikat z Indie pravděpodobně v 1.-2. století n.l. prostřednictvím indických obchodníků zakládajících v dané oblasti nové obchodní osady. Spolu s rozvojem obchodu s Indií se v Čampě začal projevovat indický vliv také v politické a sociální sféře, která byla značně ovlivněna přejatým bráhmanismem. Můžeme konstatovat, že charakter čamského bráhmanismu se poněkud liší od indického. Z nejvyšší božské trojice (Brahma – Stvořitel, Višnu – Udržovatel a Šiva – Ničitel) byl nejrozšířenější kult boha Šivy, který byl uctíván především ve formě lingamu. Dalším nejvíce uctívaným božstvem v Čampě byl Višnu, považovaný za dobrého vládce nad lidskými osudy. Naproti tomu u Čamů neexistoval přesně vymezený Brahmův kult; jeho vyobrazení sice najdeme na šivaistických či višnuistických chrámech, žádný chrám však nebyl zasvěcen jemu samotnému.

---

8 O tomto problému pojednává čamský literární badatel a spisovatel Inrasara (vietnamským jménem Phú Trạm). Viz např. Inrasara, „Ngôn ngữ – chữ viết Chăm [Jazyk a písmo Čamů]", *Văn nghệ Dân tộc và miền núi* 14, 1996, 20. Srov. též Trần Trí Dõi, *Nghiên cứu ngôn ngữ các dân tộc thiểu số Việt Nam...*, 235-236.

9 Nguyen Xuan Nghia – Phan Van Dop, „La culture Cham au Sud Vietnam", *Etudes vietnamiennes* 22 (92), 1989, 51-52.

Původní čamská společnost byla pravděpodobně shodně s indickou rozdělena na čtyři základní stavy (varny), tzn. na bráhmany (kněze, obětníky a náboženské učitele), kšatrije (válečníky), vaišje (hospodáře a obchodníky) a šúdry (pracující venkovský lid, řemeslníky a sloužící). Na rozdíl od Indie však bylo toto rozdělení spíše formální než opravdové a hranice mezi jednotlivými varnami nebyly tak striktně dány jako v Indii. V praxi si například urozená žena mohla vzít muže z nižší varny, pokud splňoval určité předem dané podmínky. Rozdělení čamské společnosti na varny zanechalo do současné doby pouze některé stopy v pohřebních obřadech a v určité privilegizaci kněží-bráhmanů.

Jak jsme již uvedli, západní Čamové jsou na rozdíl od svých východních příbuzných vyznavači islámu. Položme si však otázku, kdy a jakou cestou se islám do Čampy vlastně dostal.

V oblasti jihovýchodní Asie se první islámské komunity objevily asi v 7.-8. století n.l., přestože jihovýchodní Asie nepodlehla vpádu Arabů v době, kdy byly zakládány muslimské říše (chalífáty). Do této oblasti se islám dostal s arabskými obchodníky, kteří na tomto území zakládali své obchodní osady. Kromě arabských obchodníků přinesli islámské učení do jihovýchodní Asie také přistěhovalci z Indie, Persie a z Číny, kde se seznámili s islámem již dříve:

> [S největší pravděpodobností] se islám rozšířil v jihovýchodní Asii třemi způsoby: muslimskými obchodníky při mírovém obchodu, kazateli a svatými muži, kteří sem přišli z Indie a z Arábie výslovně proto, aby obrátili nevěřící na pravou víru a rozšířili vědění věřících, a později násilím a vedením války proti pohanským státům.[10]

Otázka proniknutí islámu do Čamské říše není dosud jednoznačně vyřešena. Většina badatelů uvádí jako časové vymezení proniknutí islámu do Čampy období 11. století (G. Maspéro, D. G. E. Hall). Novější výzkumy však ukazují, že pokud se islám dostal do Čamské říše už v tomto období, nezapustil ještě hluboké kořeny a jeho vlastní rozvoj v této oblasti nastal pravděpodobně až v 15.-16. století.

Zbývá ještě otázka, kdo přinesl základy islámu do Čamské říše. Georges Maspéro se domníval, že Čamové se seznámili s islámem v sousední Kambodži prostřednictvím kambodžských Malajců a teprve potom seznámili s islámem své soukmenovce, žijící na území dnešního Vietnamu:

10 Peter M. Holt – Ann K. S. Lambton – Bernard Lewis (eds.), *The Cambridge History of Islam* II: *The Further Islamic Lands, Islamic Society and Civilization*, London – Cambridge: Cambridge University Press 1970, 23.

„Dvě třetiny Čamů žijících v Čampě vyznávají ještě bráhmanismus, zatímco většina těch, kteří opustili svou zemi a usadili se v Kambodži, se stala muslimy."[11] Maspéro porovnával prosperitu arabských námořně obchodních osad v Čampě s obdobnými osadami v Číně a v Indonésii:

> Proč se však islámští kolonisté usadili v Čampě tak pozdě? Proč jejich osady nebyly stejně mocné a schopné expanze jako podobné kolonie v Číně...? Všeobecné pohrdání islámských námořníků a obchodníků Čampou je třeba připsat podnebí, potížím svobodného obchodování a využívání produktů země, nevlídnosti krutých a nepřátelských obyvatel, pirátství, neexistenci dobrých přístavů a možná také politickým revolucím.[12]

Jakým způsobem se však výše uvedený religiózní a obecně kulturní vliv projevil v čamské lidové literární tvorbě? Porovnáme-li čamskou lidovou literaturu s ostatními zeměmi regionu jihovýchodní Asie, můžeme předpokládat, že stejně jako u Khmerů, Laosanů a Thajců zde byl základní inspirací jak literární, tak výtvarnou a dramatickou, indický epos *Rámájana*. Například v khmerské literatuře existuje vlastní verze *Rámájany* pod názvem *Reamker*, pocházející ze 17. století. Jedná se o nekompletní verzi, která však byla mnohokrát rozpracována a stala se nepřeberným zdrojem inspirace pro lidovou i dvorskou tvorbu (od 10. století byla také rozpracována některá dílčí témata indického eposu *Mahábhárata*, která však, na rozdíl od eposu *Reamker*, upadla v postangkorském období v zapomenutí).

> [U Čamů však] Válmíki, předpokládaný autor *Rámájany*, je uctíván v chrámech; dlouhé pasáže z *Rámájany* najdeme na podstavcích božstev v *Trà Kiệu*. Naproti tomu až do současné doby nebyly nalezeny žádné [hinduistické] čamské verze tohoto eposu, jako je tomu například u Khmerů a na Jávě. Přesto však můžeme rozpoznat některé syžety a symboly v mýtech a starých čamských pohádkách.[13]

Proti uvedenému názoru lze postavit tvrzení vietnamského vědce Ngô Văn Doanhe, který poukazuje na to, že na čamských stélách, vztyčených za králů Prakasadharmy Vikrantavarmana I. (653-686) a Vikrantavarmana II. (686?-731?),[14] se hovoří o uctívání „velkého rši Válmíkiho".

---

11 G. Maspéro, *Le Royaume de Champa...*, 15.

12 *Ibid.*, 14.

13 Nguyen Xuan Nghia – Phan Van Dop, *La culture Cham au Sud Vietnam...*, 57.

14 Datace je uváděna podle Daniela G. E. Halla (*A History of South-East Asia*, London: Macmillan [4]1981, 967), který oba krále řadí do čtvrté dynastie (520?-757?).

„Uctívání Válmíkiho dokazuje, že již v 7. století indický epos *Rámájana* musel být v Čampě znám, ne-li oblíben."[15]

Svědectví o tom, že *Rámájana* byla u Čamů známa, pochází však až z 15. století, a to z vietnamské sbírky mytických a legendárních pohádek s názvem *Lĩnh Nam chích quái* (Sbírka podivuhodných příběhů z jižní země).[16] Tato sbírka byla údajně sestavena původně ve 13. století Trần Thế Phápem,[17] je však známa pouze její verze z 15. století, kterou připravili Vũ Quỳnh a Kiều Phú. Také tato verze byla ještě několikrát přepracována a doplňována (např. ještě v 18. století konfuciánskými učenci). V této sbírce najdeme pohádky jak původu vietnamského, tak i přejaté z dalších zemí (z Číny, Indie, Čampy a Thajska), které byly částečně modifikovány. *Lĩnh Nam chích quái* obsahuje příběh o vládci Dạ Thoaovi (*Truyên Dạ Thoa Vương*), který je uveden jako „příběh ze země *Chiêm Thành*", což je tehdejší název Čampy. V příběhu se praví:

> V dávných dobách se za hranicemi království *Âu Lạc*[18] rozkládala země *Diệu Nhiệm*. Vládce této země se jmenoval Dạ Thoa a byl nazýván také Trường Minh nebo Thập Đầu (král s deseti hlavami). Jeho říše na severu hraničila se zemí *Hồ Tôn Tinh*, jíž vládl král Thập Xa (král deseti vozů), který měl syna, následníka trůnu, jménem Vi Bà. Jeho žena se nazývala Bạch Tĩnh Chiếu Nương a byla nesmírně krásná. Prý se velice zalíbila králi Dạ Thoaovi a ten nemeškal a zaútočil na zemi Hồ Tôn Tinh, aby Vi Baovu ženu unesl. Vi Bà se rozzlobil, vzal si na pomoc opice (z rodu gibbonů), aby rozbořily hory, zasypaly moře a vytvořily tak cestu, aby mohl zničit království *Diệu Nhiệm*, zabít krále Dạ Thoa a vrátit se s manželkou zpět.[19]

Podle Ngô Văn Doanhe zřetelně vidíme v Příběhu o králi Dạ Thoaovi hlavní postavy a zápletky z *Rámájany*:

> Království *Diệu Nhiệm* je ostrov Lanka, král Dạ Thoa je desetihlavý démon Rávana, země nazývaná *Hồ Tôn Tinh* je království Kóšala, král Thập Xa je král Dašaratha, následník trůnu Vi Bà je Ráma, princezna Bạch Tĩnh Chiếu Nương je Síta a armáda gibbonů jsou Hanumánovy opice.[20]

---

15 Ngô Văn Doanh, *Văn hoá Chămpa* [Kultura Čampy], Hà Nội: Văn hóa thông tin 1994, 38.

16 Viz též překlad názvu Ivo Vasiljeva „Podivuhodné příběhy sebrané v zemi na jih od hor". I. Vasiljev, *Za dědictvím starých Vietů...*, 76 (Lượm lặt chuyên lạ ở đất Lĩnh Nam – Phan Cự Đệ).

17 *Từ điển văn học* I, Hà Nội: Khoa học xã hội 1983, 397.

18 Âu Lạc bylo mytické vietnamské království.

19 Vũ Quỳnh – Kiều Phú, *Lĩnh Nam chích quái*, Hà Nội: Văn học 1990, 113; cit. dle: Ngô Văn Doanh, *Văn hoá Chămpa...*, 39.

20 Ngô Văn Doanh, *Văn hoá Chămpa...*, 39.

Ngô Văn Doanh dále argumentuje tím, že podle Jeana Boisseliera[21] již v 10. století najdeme mezi čamskými skulpturami zobrazení hlavních hrdinů Rámájany – Rámy, Síty, Hanumána a Lakšmany.

Starší vietnamské publikace, a to jak literární, tak týkající se vietnamské mytologie, Příběh o králi Dạ Thoaovi odmítají s tím, že není vietnamského původu, a více se jím nezabývají.[22] Etnolog Lê Văn Hảo, který se v 70. a 80. letech zabýval srovnáváním čamské a vietnamské ústně tradované literatury, považuje tento příběh za vietnamský a srovnává jej s „čamským eposem *Rámájana*".[23] Podle něho není však zcela jisté, že epos *Rámájana* se do sbírky *Lĩnh Nam chích quái* dostal skutečně z Čampy, neboť byl rozšířen v mnoha zemích jihovýchodní Asie.[24]

Poměrně obsáhlý komentář sbírky *Lĩnh Nam chích quái* uvádí také N. I. Nikulin,[25] který se zmiňuje o tom, že Kiêu Phú, jeden ze sestavitelů této sbírky, kromě Příběhu o králi Dạ Thoaovi připomíná Pověsti o Hà Ô Lợiovi. Tyto pověsti a jejich hlavního hrdinu pak Nikulin krátce srovnává s Kršnou a legendami o něm. Podle něho „lze předpokládat ..., že tento vliv přišel z Čampy, kde byl Kršnův kult znám, jak dokládají jeho skulpturální zobrazení, která jsou uložena v Muzeu čamské kultury v Đà Nẵngu".[26] (Nikulin tedy stejně jako Ngô Văn Doanh dokládá čamskou znalost indické literární tradice skulpturálním uměním.)

Vraťme se však k původnímu překladu úryvku z *Lĩnh Nam chích quái*, abychom jej mohli alespoň částečně porovnat s původním indickým eposem. Na první pohled je zřejmé, že se jedná o značně zkrácenou a upravenou verzi. Ve vietnamské verzi byly uvedeny pouze hlavní postavy a samotný příběh nemá žádný úvod, ale začíná únosem Síty, jejíž hledání

---

21 Jean Boisselier, *La Statuaire du Champa: Recherches sur la cultes et l'iconographie*, Paris: École Française d'Extrême-Orient 1963, 191.

22 Viz např. *Từ điển văn học*, kde je Příběh o králi Dạ Thoa označen jako „příběh, který vznikl pod vlivem čamské kultury", přestože „Lĩnh Nam chích quái má svůj původ především v naší zemi" (I, 397). Stejně tak Nguyễn Đổng Chi doslova uvádí: „Nebudeme se zabývat příběhem o králi Thập Đầu [myšlen Rávana, Nguyễn Đổng Chi ho zde uvádí v přepisu jako krále Dašaranu – správně Dašagríva], neboť tento příběh byl zřejmě ovlivněn příběhem indické mytologie." (*Lược khảo về thần thoại Việt Nam*, Hà Nội: Văn Sử Địa 1956, 181).

23 Lê Văn Hảo, „Tìm hiểu quan hệ giao lưu văn hoá Việt-Chăm qua kho tàng văn hoá dân gian của người Việt và người Chăm", in: Ma Khánh Bằng, (ed.) *Góp phần nghiện cứu bản lĩnh, bản sắc các dân tộc ở Việt Nam*, Hà Nội: Khoa học xã hội 1980, 268.

24 *Ibid.*, 269.

25 Nikolaj Ivanovič Nikulin, *V'jetnamskaja litěratura X-XIX vv.* Moskva: Nauka 1977, 128-132.

26 *Ibid.*, 131.

je oproti indickému originálu také nepoměrně zkráceno a zjednodušeno. Zcela pak odpadá odkaz na Válmíkiho, přestože byl v Čampě znám a uctíván, jak bylo uvedeno výše. Na severní území Vietnamu však jeho jméno zřejmě neproniklo, a to ani v souvislosti s tímto příběhem. Ve srovnání s již uvedenou verzí khmerskou či thajskou nám to připadá poněkud zarážející, zvláště uvážíme-li, že Příběh o králi Dạ Thoaovi je označován za „vietnamský příběh čamského/indického původu".

Otázkou zůstává, kdy se vlastně epos *Rámájana* dostal z Čampy do severního Vietnamu a kdy zde byl poprvé zaznamenán. Mohl být ústně tradován a jeho první písemná forma se objevila až v 15. století? Tyto otázky si kladou Phan Cự Đệ a Phan Đăng Nhật ve svém článku „Literární setkání v průběhu vietnamské a indické historie",[27] který je zatím nejnovější studií, zabývající se tímto tématem. Autoři uvádějí spekulaci, že „*Hồ Tôn Tinh* je právě dnešní země *Chiêm Thành* [Čampa]".[28] Nikulin se k této problematice nevyjadřuje, zatímco Ngô Văn Doanh bez zaváhání považuje „zemi *Hô Tôn Tinh* za království Kóšala",[29] což by však spíše poukazovalo na to, že čamská verze *Rámájany* se dostala do Vietnamu z Indie, a nikoli z Čampy.

Existovala tedy vůbec nějaká literární čamská verze *Rámájany*, jestliže se nedochovala v samotné Čampě v písemném záznamu? Zachovala se v ústně tradované podobě?

Podíváme-li se na lidovou ústně tradovanou literaturu Čamů žijících v provinciích *Ninh Thuận* a *Binh Thuận*, kterou se v 70. letech 20. stol. Zabýval francouzský vědec G. Moussay a kterou dnes zkoumá čamský literární badatel Inrasara (vietnamským jménem Phú Trậm), vidíme, že se v ní kromě dalších literárních útvarů zachovalo pět eposů (čam. *akayet*): „Tři eposy jsou psány poezií a dva prózou. Tyto dva prozaické eposy mají původ v indické *Rámájaně*. Jedná se o eposy *Inra Sri Bakan* a *Pram Dit Pram Lak*."[30] První z nich je však znám pouze ve zlomcích a zatím není dále zpracovaný, zatímco druhý je tradován spíše jako pohádka (čam. *dalikal*).

V příběhu se vypráví o dvou bratřích rodu Pram (Pram Dit a Pram Lak), kteří se učili písmu u krále Kei Daie, jehož dcera Bia Cata byla ve-

27 Phan Cự Đệ – Phan Đăng Nhật, „Cuộc gặp gỡ sử thi trong trường kỳ lịch sử Ấn Độ và Việt Nam", *Tập chí văn học* 2 (336), 2000, 29-31.

28 *Ibid.*, 29. Odvolávají se na druhé vydání sbírky *Lĩnh Nam chích quái* z roku 1990 v Hanoji, které redigoval literární historik Đinh Gia Khánh.

29 Ngô Văn Doanh, *Văn hoá Chămpa...*, 39.

30 Inrasara, *Các vấn đề văn hoá – xã hội Chăm* [Sociální a kulturní problémy Čamů], Hà Nội: Văn hoá dân tộc 1999, 44.

lice krásná. Když zjistil, jak jsou oba mladíci učenliví, slíbil ji za ženu tomu, kdo prostřelí sedm za sebou stojících stromů. Bratrům pomohl drak, a tak se jim podařilo úkol splnit. Protože princezna nemohla patřit oběma, král ji ukryl na neznámém místě a bratři se ji vydali hledat. Zanedlouho ji Pram Dit našel a vzal si ji za ženu. Našel v ní však zalíbení král sousední země, který ji unesl, a oba mladíci ji museli jít znovu hledat. Pram Dit se přitom dostal do království opic, kde se do něj zamilovala jejich královna. Byl nucen se s ní oženit a zplodil s ní syna jménem Kra Laiy, ale pak uprchl a dál se pokoušel najít svou první ženu. Po osmnácti letech bloudění a hledání mu ji pomohl nalézt jeho syn Kra Laiy, z něhož se mezitím stal dospělý mladík. Nakonec se shledali i s bratrem Pram Lakem a vrátili se šťastně domů.[31]

Paralela s *Rámájanou* je zřejmá, přestože došlo k některým dějovým modifikacím: Pram Dit je Ráma, Pram Lak je Lakšmana, princezna Bia Cata je Síta... Na rozdíl od vietnamské verze uvedené ve sbírce *Lĩnh Nam chích quái* zachovává verze čamská dlouhý úvod a dlouhé hledání princezny a spíše než na činy hlavních hrdinů je v ní kladen důraz na jejich určité morální aspekty a schopnosti. Z hlediska religiózního je rovněž zajímavé, že tento epos se traduje v oblasti, kde žijí nejenom Čamové vyznávající hinduistické náboženství *(Chăm Ba-la-môn)*, ale také islám *(Chăm Bàni)*, kteří jej považují za součást vlastního kulturního dědictví.

31 Volně podle: Inrasara, *Văn học Chăm* [Čamská literatura], Hà Nội: Văn hoá dân tộc 1997, 151-153.

SUMMARY

Ramayana in the Cham folk literature

The article deals with the religious characterization of two main Cham groups, i.e. Chams worshipping Hindu religion and the Muslim Chams, and with the influence of religious specifics on their social structure. The article further maps the arrival of Islam to the Cham empire (Kingdom of Champa) and the problems of its expansion in this region.

The acquaintance of Chams with Ramayana, substantiated only from the 15th century, is based on the Vietnamese source – a collection of mythical and legendary fables *Lĩnh Nam chích quái*. It is actually a shortened and modified version of Indian epic Ramayana. In Champa it has not preserved in a written form, but in a form of Cham epic (*akayet*) or fairy tale (*dalikal*). From the religious point of view, it is remarkable that this epic is passed on in a region where in addition to the Hindu Chams the Muslim Chams also live who included it into their folk literature.

Ústav Dálného východu
Filozofická fakulta
Univerzita Karlova
Celetná 20
116 38 Praha 1

LUCIE HLAVATÁ

e-mail: Lucie.Hlavata@ff.cuni.cz